

Nr 39.

Ankom till riksdagens kansli den 30 maj 1939 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning rörande planmässigt ianspråktagande av folkets arbetskraft i händelse av krig.

Andra lagutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen nr 166 i första kammaren av herr *Domö m. fl.* och nr 188 i andra kammaren av herr *Bagge m. fl.*

I motionerna, vilka äro likalydande, har hemställts, att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om skyndsamt utredning och förslag till åtgärder, som under hänsynstagande till medborgarnas berättigade anspråk på personlig rörelsefrihet möjliggöra, att folkets arbetskraft i händelse av krig planmässigt tages i anspråk i den utsträckning rikets försvarsberedskap fordrar.

I motiveringen till motionerna har hänvisats till vissa nu gällande lagstyganden och i anslutning därtill anförts bland annat följande:

Dessa olika lagbestämmelser äro emellertid ingalunda ägnade att på ett effektivt sätt tillgodose alla de behov av arbetskraft, som det i krig kan bliva nödvändigt att sörja för. Här må endast erinras om ett synnerligen betydelsefullt verksamhetsområde, nämligen jordbruket, där arbetskraften i krigstid icke på något sätt är säkerställd. Detta är så mycket mera betänkligt som å ena sidan brist på arbetskraft inom jordbruket redan i fredstid förekommer och å andra sidan den jordbruksarbetande manliga ungdomen utgör den övervägande delen av de värnpliktiga och därför vid mobilisering kommer att kallas till militär tjänstgöring. Att få ersättning för de inkallade tillräckligt snabbt för att rädda en skörd, på vilken hela landets välfärd beror, är ett organisationsproblem, som icke kan improviseras och som icke kan lösas med nuvarande bestämmelser. Att motsvarande behov av reglering föreligger även på ett flertal andra områden, därom vittnar den mångfald ofta mycket välmotiverade ansökningar om befrielse från inställelse vid mobilisering, varmed militära och andra myndigheter övernöppades under de kritiska dagarna i september. De flesta av dessa ansökningar härstammade från personer och företag med en obestridligt betydelsefull verksamhet i krigstid, men icke fallande under bestämmelserna rörande uppskov och icke heller av sådan art, att dessa bestämmelser lämpligen skulle kunna utvidgas till att gälla dem alla. Samtidigt gjorde emellertid andra personer framställningar om anvisande av arbete i försvarets tjänst, vilket kan anföras som bevis för att arbetskraft för ersättning av inkallade finnes.

Det är sålunda angeläget att organisera arbetskraftens tillvaratagande under krigstid, något som med nu gällande lagar och bestämmelser blott i mycket ringa utsträckning och huvudsakligen på frivillighetens väg kan ske. Framför allt blir uppgiften den att sörja för en organiserad ersättning för dem, som genom militär tjänstgöring ryckas från sina vanliga sysselsättningar.

Det är otvivelaktigt fördelaktigast att i förväg fatta det nu antydda problemet i ögonsikte och att omsorgsfullt planlägga de åtgärder, som i krigstid kunna bliva erforderliga. Om man på grund av bristande planläggning tvingas att ingripa på måfå, är det för det första att befara att ingripandena icke bliva så ändamålsenliga som eljest varit möjligt. För det andra riskerar man — och detta vilja vi särskilt understryka — att ingripandena komma att i onödig grad inkräkta på medborgarnas berättigade anspråk på rörelsefrihet och fritt val av sysselsättningar.

Möjligen är en lagstiftning av den art vi åsyfta av vederbörande myndigheter planerad, ehuru intet därom kommit till allmänhetens kännedom. Det är emellertid icke tillräckligt att en eventuellt planerad lagstiftning antages först då krigsfara föreligger. Planläggningen kan göras effektivare, om däri även ingå åtgärder, som redan under fredstid företagits under allmänhetens medverkan (registreringar, anmälningar o. s. v.). Och det är av synnerligt värde att medborgaren så långt görligt på förhand vinner kännedom om de uppgifter, som i ett krig kunna komma att åvila en och var, och får tillfälle att sätta sig in i dem, så att de ej nödgas i en kritisk tid övertaga göromål, om vilka de sakna varje kännedom.

Beträffande de skäl, som i övrigt anförts till stöd för den i motionerna gjorda hemställan, får utskottet hänvisa till motionerna.

Enligt *lagen den 31 mars 1938 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov (rekvisitionslagen)* gäller, att sedan förordnande meddelats, att krigsmakten eller någon del därav skall ställas på krigsfot, må från och med den dag, som av Konungen bestämmes, genom rekvisition av kommuner eller enskilda utfordras förnödenheter och tjänstbarheter, som må vara att tillgå i orten och som erfordras för fyllande av sådana krigsmaktens oundgängliga behov, vilka icke kunna på annat sätt tillgodoses med tillräcklig skyndsamhet (1 §). Genom rekvisition må anskaffas eller tagas i anspråk bland annat vägvisare, budbärare, arbetsmanskap samt personal för vård av sjuka och sårade människor och djur; rid-, drag- och lastdjur, hundar, brevduvor, anspanss- och motorfordon, motorredskap, lokomobiler, velocipeder, kälkar och skidor ävensom därmed jämförliga kommunikationsmedel, allt med erforderligt tillbehör, ävensom personal för skötsel och underhåll därav; fartyg, båtar och andra farkoster med erforderlig utrustning och bemanning; luftfartyg av alla slag med erforderlig utrustning och bemanning; bärgnings- och dykerimateriel med erforderlig personal; järnvägar, kanaler, flygplatser, lastbryggor, kajer, lyftkranar och andra dylika transportanordningar, allt med utrustning och förråd, ävensom personal för skötsel och underhåll; telegraf-, telefon- och radioanläggningar, kraft- och belysningsanläggningar, skepps-

varv, kvarnar, bagerier, slakterier, tryckerier, litografiska anstalter samt andra industriella anläggningar och verkstäder, allt med utrustning och förråd, ävensom personal för drift och underhåll (2 §).

I lagen den 31 mars 1938 om förfoganderätt för luftskyddets behov stadgas, att länsstyrelsen äger uttaga erforderlig personal för att fullgöra luftskyddstjänst. Därvid må icke uttagas män under aderton eller över sextio år eller kvinnor, såvida de icke frivilligt åtaga sig den tjänstgöring, varom är fråga, eller ock behovet av personal icke annorledes kan på tillfredsställande sätt fyllas (10 §). För tillfälligt utförande av arbete för luftskyddet, som är av synnerligen brådskande art och ej är att hänföra till luftskyddstjänst, äger länsstyrelsen uttaga varje för sådant arbete lämpad person. Ägare eller innehavare av fastighet eller annan egendom, som upplåtits till bostäder, samt personer, vilka i fråga om tillsyn å egendomen företräda ägaren eller innehavaren, ävensom arbetsgivare äro skyldiga att lämna biträde vid sådan uttagning av personal, som avses i denna paragraf (11 §). För uttagande av personal, som nyss är sagt, äger länsstyrelsen ålägga envar att inställa sig inför länsstyrelsen eller den, som av länsstyrelsen förordnats att biträda med uttagningen. Den som uttagits är skyldig att i avseende å tjänsten eller arbetet ställa sig till efterrättelse de föreskrifter, som meddelas av länsstyrelsen, vederbörande luftskyddschef eller den eller de personer, som av länsstyrelsen förordnats att utöva befäl över uttagen personal. Om ersättning till uttagen personal gäller vad därom framdeles kan bliva bestämt (12 §). Därest någon utebliver utan anmält laga förfall eller avviker från tjänstgöring eller arbete, vartill han uttagits enligt 10 § eller 11 § första stycket, eller från förrättning, vid vilken han jämlikt 12 § ålagts inställa sig, äger länsstyrelsen förordna, att han omedelbart skall genom polismyndighetens försorg hämtas (13 §). Länsstyrelsen må i den utsträckning, som finnes lämplig, uppdraga åt luftskyddschef att inom luftskyddsområde utöva de befogenheter, som enligt vad nu är sagt tillkomma länsstyrelsen (14 §).

Under världskriget genomfördes i åtskilliga av de krigförande länderna en mer eller mindre vidsträckt tvångsreglering på arbetsmarknaden. Så var fallet i Frankrike, Italien, Storbritannien, Tyskland och Österrike-Ungern. I flera länder finnas även för närvarande bestämmelser om tjänsteplikt, bland annat i Frankrike, Italien, Polen och Tyskland. I Finland har innevarande år för riksdagen framlagts proposition med förslag till lag om allmän arbetsplikt under krigstid. Förslaget innehåller föreskrift om skyldighet för varje finsk medborgare, som fyllt 18 men ej 60 år, att på tillgängelse utföra arbete för landets försvar, vartill även räknas för befolkningens utkomst nödigt arbete.

Även i Sverige hava författningsförslag rörande allmän tjänsteplikt tidigare utarbetats och även vid ett tillfälle behandlats av riksdagen. Samtidigt

med tillsättandet av 1917 års bränslekommission uppdrog dåvarande chefen för finansdepartementet, statsrådet Carleson, åt särskilt tillkallade *sakkunniga*, vilka inom statens krigsberedskapskommission deltagit i behandling av frågan om allmän tjänsteplikt, att med begagnande av de inom kommissionen verkställda förarbetena inkomma med förslag till bestämmelser om tillämpning av allmän tjänsteplikt i dåvarande läge. De sakkunniga avlämnade med anledning av berörda uppdrag förslag till lag om allmän tjänsteplikt, till lag angående arbetsnämnder samt till vissa verkställighetsföreskrifter. I sammanhang härmed utarbetades inom justitiedepartementet förslag till lag om inskränkande eller nedläggande av skogsarbete eller industriell drift under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Sedan lagrådet granskat lagförslaget om allmän tjänsteplikt samt sist omförmälda lagförslag, avlätos till *1917 års riksdag* propositionerna nr 341 med förslag till lag om allmän tjänsteplikt, nr 358 med förslag till lag angående arbetsnämnder samt nr 359 med förslag till lag om inskränkande eller nedläggande av skogsarbete eller industriell drift under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Samtliga de föreslagna författningarna avsågo tiden t. o. m. den 31 maj 1918.

Förslaget till lag om allmän tjänsteplikt innefattade skyldighet för envar inom riket bosatt man eller kvinna, vilken fyllt 15 men ej 60 år, att utföra arbete för folknäringsens tryggnad, för täckande av behovet av bränsle till hushållen, industrien eller kommunikationsmedlen, för tillgodoseende av krigsmaktens behov, för samfärdselns uppehållande eller för annat ändamål av synnerlig vikt. Fullgörande av tjänsteplikt skulle dock ej få påkallas, där ej, sedan riksdagen lämnat sitt samtycke till att tjänsteplikt tillämpades med avseende å något ändamål, som nyss sagts, Konungen därom förordnat. Förordnande om fullgörande av tjänsteplikt skulle ej få avse arbete åt enskilda arbetsgivare utan att riksdagen samtyckt därtill.

Förslaget till lag angående arbetsnämnder avsåg upprättandet av särskilda offentliga organ för den föreslagna tjänstepliktens tillämpning, nämligen en riksarbetsnämnd, länsarbetsnämnder och kommunala arbetsnämnder.

Enligt förslaget till lag om inskränkande eller nedläggande av skogsarbete eller industriell drift skulle Konungen, i den mån det erfordrades för beredande av tillgång till arbetskraft för arbete, som för kronans räkning bedrevs för täckande av behovet av bränsle till hushållen, industrien eller kommunikationsmedlen, äga bestämma, att skogsarbete eller drift vid sågverk eller annan industriell anläggning skulle för viss tid eller tills vidare inskränkas eller nedläggas.

Då avsikten till en början var allenast tillämpning av tjänsteplikt vid företag, som av kronan (bränslekommissionen) skulle bedrivas för anskaffande av bränsle, avlämnades ytterligare propositionen nr 353 angående tillämpning av allmän tjänsteplikt med avseende å visst ändamål (nämligen vid företag, som för kronans räkning bedrevs för täckande av bränslebehovet).

Inom riksdagen väcktes i ämnet ett flertal motioner åsyftande dels avslag å propositionerna, dels inskränkning av tjänsteplikten till att över huvud avse uteslutande arbete för kronans räkning för bränsleanskaffning, dels ock åtskilliga nya detaljföreskrifter i fråga om tjänstepliktens tillämpning.

Lagutskottet avgav utlåtande i ämnet (nr 64), däri utskottet hemställde, att riksdagen måtte, med tillkännagivande att propositionerna nr 341 och 358 icke kunnat av riksdagen bifallas, i anledning av nämnda propositioner samt i ämnet väckta motioner men med avslag å övriga propositioner, för sin del antaga ett av utskottet uppgjort förslag till lag angående allmän tjänsteplikt för kronans räkning i vissa fall samt förklara, att motionerna, i vad de ej vore genom nämnda hemställan besvarade, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Det sålunda uppgjorda lagförslaget avsåg tjänsteplikt uteslutande vid företag, som av kronan bedreves för att tillgodose behovet av bränsle. Med hänsyn till den mera inskränkta omfattning tjänsteplikten sålunda avsågs erhålla hade i förslaget inarbetats erforderliga bestämmelser om arbetsnämnder.

Vid utlåtandet voro fogade åtskilliga reservationer. Sedan kamrarna stannat i olika beslut, avgav lagutskottet memorial (nr 70) med förslag till sammanjämkning. Första kammaren beslöt emellertid därefter förnyad återremiss till utskottet, varemot andra kammaren avlog såväl sammanjämningsförslaget som yrkandet om återremiss. I anledning härav hade frågan förfallit.

Efter år 1917 och intill innevarande års riksdag har frågan om allmän tjänsteplikt icke varit föremål för riksdagens behandling.

Sedan frågan om allmän tjänsteplikt fallit i riksdagen, upptogs densamma emellertid till vidare behandling av statens krigsberedskapskommission, varvid propositionerna till 1917 års riksdag liksom dessa propositioners behandling i riksdagen beaktades. I del V av sitt betänkande. »Arbetsmarknaden vid krig», angav kommissionen de allmänna grunder, på vilka enligt kommissionens mening en allmän tjänsteplikt borde uppbyggas, samt bifogade fyra författningsförslag, bland dem förslag till lag om allmän tjänsteplikt. Förslagen föranledde icke till någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Med en den 21 september 1938 dagtecknad promemoria har rikskommisionens för ekonomisk försvarsberedskap kansli till chefen för socialdepartementet överlämnat utkast till författningar, vilkas utfärdande kunde anses erforderligt vid ett förväntat eller redan inträtt allvarligt krisläge, bland annat utkast jämte motivering till a) lag om tjänsteplikt m. m.; b) lag om undantag från gällande bestämmelser angående arbetarskydd m. m.; c) lag angående tjänstepliktigs deltagande i val; d) förordning om fullgörande av tjänsteplikt; e) förordning med särskilda bestämmelser om arbetsförmedling samt f) instruktion för arbetskommission. Rikskommisionens kansli har

samtidigt överlämnat ett av förutvarande ledamoten av kommissionen, före detta häradshövdingen Knut Dahlberg upprättat preliminärt utkast till lag om tjänsteplikt m. m. med därtill hörande promemoria.

Utlåtanden i ärendet hava inforrats från åtskilliga myndigheter, varjämte svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen i Sverige beretts tillfälle att avgiva yttranden.

Enligt utkastens förstås med tjänsteplikt skyldighet för medborgarna i gemen i åldern 18—70 år att — sedan Kungl. Maj:t vid krig, krigsfara eller eljest av krig föranledda utomordentliga förhållanden förordnat därom — i mån av förmåga fullgöra arbete, som utan att vara att hänföra till militär tjänstgöring är av betydelse för tillgodoseende av krigsmaktens behov eller ock erfordras för folkförsörjningen eller annat ändamål av synnerlig vikt för det allmänna. I det inom rikskommissionens kansli upprättade utkastet till lag om tjänsteplikt m. m. har intagits bland annat ett stadgande, att tjänstepliktig, som ålagts att taga arbete å annan ort än den, där han vistas, skall vara berättigad att av arbetsgivaren utbekomma skälig ersättning för resekostnader ävensom, såframt ej gottgörelse därför kan anses ingå i lönen, för av flyttningen föranledd ökning av levnadsomkostnaderna för honom och hans familj. Ersättningens belopp skall, där överenskommelse ej träffas, bestämmas av skiljenämnd.

I den av herr Dahlberg upprättade promemorian har om denna ersättningsfråga uttalats följande:

Är frågan om ersättning till tjänstepliktig för av hans förflyttning orsakad ökning av hans och hans familjs levnadsomkostnader att betrakta såsom en lönefråga, löses den i samma ordning som andra lönefrågor. Föranledda åter omständigheterna till att fråga om dylik ersättning anses icke böra betraktas på sådant sätt, förefaller det mig, att det principiellt riktiga är, att arbetsgivaren hålles utanför frågan. Dess ordnande synes böra ankomma på statsverket med samma fog som motsvarande fråga om understöd till värnpliktstjänstgörandes familjer. Den torde liksom sistnämnda fråga böra lösas genom särskild författning, som knappast bör hava civillags natur. Detta är anledningen till, att i mitt lagutkast icke upptagits något rörande ifrågasvarande ämne.

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t den 24 mars 1939 har chefen för socialdepartementet utsett vissa sakkunniga för att verkställa utredning beträffande behovet av en lagstiftning om tjänsteplikt och därmed sammanhängande spörsmål. I direktiven för de sakkunniga, vilka antagit benämningen *sakkunniga rörande arbetsmarknadens försvarsberedskap*, har departementschefen uttalat bland annat följande:

Då ställning skall tagas till förslag om sådan tjänsteplikt, uppställer sig först till besvarande frågan, vilka behov den ifrågasvarande lagstiftningen avser att fylla. Kännedomen härom torde nämligen bliva avgörande icke allenast för spörsmålet, huruvida lagstiftning överhuvud bör komma till

stånd, utan även för frågan om utformningen av en sådan lagstiftning. En lag om tjänsteplikt bör uppenbarligen avse att trygga tillgången på arbetskraft inom sådana livsviktiga verksamhetsområden, där arbetstillgången under krig kan befaras bli otillräcklig. Huru dessa områden under olika krisalternativ kunna tänkas komma att gestalta sig och det oundgängliga behovet av arbetskraft inom vart och ett av desamma synes böra undersökas genom en ingående utredning. I sammanhang därmed torde ävenledes böra utredas, vilken tillgång på arbetskraft, som i skilda tidslägen kan tänkas stå till förfogande. Undersökningen i detta hänseende bör omfatta såväl arbetskraftens kvantitet som kvalitet. Genom nu nämnda undersökningar kartlägges arbetsmarknaden under olika krisförhållanden, varigenom det låter sig göra att bedöma, på vilka punkter avvikelser kunna väntas uppstå i förhållande till den normala arbetsmarknaden. Vidare böra utredas de möjligheter, som utan tillgripande av tvångslagstiftning kunna tänkas föreligga till anpassning. Härvid böra särskilt beaktas de möjligheter att vinna önskade resultat, som ett samarbete mellan myndigheter och enskilda sammanslutningar eller företag kan erbjuda. Likaledes bör undersökning göras, om och i vad mån en laglig reglering, avvikande från den för fredstid gällande, beträffande löner och arbetsvillkor i övrigt behöver tillskapas. En sådan anpassning, varom nyss nämnts, är säkerligen i betydande utsträckning möjlig. Om likväl risk anses föreligga för att viktiga arbetsuppgifter icke kunna bli utförda på grund av brist på arbetskraft, må övervägas att genom åläggande av tjänsteplikt möta en sådan risk.

För att verkställa utredning rörande nu angivna spørsmål torde särskilda sakkunniga böra tillkallas inom socialdepartementet. Deras antal synes böra bestämmas till högst åtta. Därest av utredningen skulle framgå, att behov av tjänstepliktslagstiftning kan anses föreligga, böra de sakkunniga jämväl, på grundval av föreliggande lagutkast och däröver avgivna yttranden, framlägga förslag till lagstiftning i ämnet. Utredningsarbetet synes mig böra verkställas med skyndsamhet samt ske i samarbete med rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap.

I förevarande sammanhang må även omnämnas, att chefen för försvarsdepartementet efter Kungl. Maj:ts den 24 februari 1939 givna bemyndigande tillkallat vissa sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning rörande vissa frågor beträffande den sociala försvarsberedskapen. I direktiven för de sakkunniga, vilka antagit benämningen *sociala försvarsberedskapskommittén*, har uppmärksamheten fästs på problemet om hjälp åt medborgare, som utan att vara direkt verksamma för försvaret bli offer för krigets verkningar. I anslutning därtill har uttalats, att om det under utredningsarbetets gång skulle visa sig, att vissa dithörande frågor ägde sådant samband med de i direktiven särskilt avhandlade sociala krigsberedskapsfrågorna, att de lämpligen borde inbegripas under utredningen, så borde, efter samråd med luftskyddsinspektionen, åt utredningen kunna givas en sålunda vidgad omfattning.

Frågan om införande av tjänsteplikt för tillgodoseende av luftskyddets behov av personal i fredstid har på senaste tid i olika sammanhang varit

föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Sålunda har i två vid innevarande års riksdag väckta motioner, I: 152 och II: 191, yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning och förslag om tjänsteplikt även i fredstid för den till det aktiva luftskyddet uttagna personalen.

Statsutskottet har i sitt utlåtande nr 5, vilket i denna del av riksdagen godkänts, yttrat, att det ännu syntes föreligga alltför ringa erfarenhet för ett tillförlitligt bedömande av behovet av en dylik skyldighet. Med hänsyn härtill och då utskottet ansåge sig kunna utgå från att, i den mån behov därav uppstode, Kungl. Maj:t på framställning av luftskyddsinspektionen vidtog de åtgärder och framlade de förslag, till vilka omständigheterna föranledde, fann utskottet icke påkallat, att från riksdagens sida framställning i ämnet nu gjordes hos Kungl. Maj:t.

Vidare har nu nämnda spörsmål berörts i den vid årets riksdag framlagda propositionen, nr 274, med förslag till lag om ändring i vissa delar av luftskyddslagen den 11 juni 1937 (nr 504). Föredragande departementschefen, statsrådet Forslund, har till det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet för den 31 mars 1939 uttalat, att frågan icke på grundval av allenast den föreliggande utredningen torde kunna upptagas till bedömande.

Utskottet. Såsom av den här ovan lämnade redogörelsen framgår har rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap i september 1938 till chefen för socialdepartementet avlämnat utkast till bl. a. lag om tjänsteplikt m. m. Fortsatt utredning av hithörande spörsmål har sedermera uppdragits åt sakkunniga rörande arbetsmarknadens försvarsberedskap, vilkas arbete för närvarande pågår. Enligt direktiven för de sakkunniga bör utredningsarbetet verkställas med skyndsamt. Med hänsyn härtill finner utskottet ej skäl föreslå riksdagen att göra någon framställning i ämnet till Kungl. Maj:t.

I de föreliggande motionerna hava berörts bl. a. en del ersättningsfrågor, som kunna uppkomma, då staten på sätt i motionerna åsyftas tager medborgarnas arbetskraft i anspråk. Vissa hithörande spörsmål hava, såsom i den ovan intagna redogörelsen anmärkts, tilldragit sig uppmärksamhet redan vid utarbetandet av rikskommissionens förslag, och behandlingen av dessa torde i fortsättningen närmast ankomma på ovannämnda sakkunniga.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att motionerna I: 166 och II: 188 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 30 maj 1939.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Norman*, *Linder**, *Hagman*, *Löfvander**, *Linnér*, *Knut Petersson**, *Sten* och *Wistrand*;

från andra kammaren: fröken *Hesselgren*, herrar *Olovson* i Västerås, *Molander*, *Sandström*, *Hermansson* i Norrköping, *Gardell** och *Hansson* i Örebro samt fröken *Andersson*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Linnér*, *Wistrand* och *Sandström* samt fröken *Andersson*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava följande lydelse:

Det moderna kriget medför, att synnerligen stora anspråk ställas på folkets krafter, icke blott för omedelbart militära ändamål utan även för att — trots avbruten eller försvårad tillförsel och trots minskad arbetskraft — hålla produktionen igång. Icke minst gäller detta jordbruket. Därjämte måste på grund av faran för luftangrepp nya skyddsbehov för befolkningen tillgodoses genom särskilda åtgärder på de hotade orterna eller utrymning från dessa samt sjukvårdens organisation ökas, så att den kan omhändertaga krigsskadade jämväl från den civila befolkningen. Båda dessa synpunkter, produktionens och den särskilda hjälpverksamhetens, kräva noggrann planläggning i fredstid.

I september 1938 har rikskommissionen för ekonomisk försvarsberedskap till chefen för socialdepartementet avlämnat utkast till bl. a. lag om tjänsteplikt m. m. Fortsatt utredning av hithörande spörsmål har sedermera uppdragits åt sakkunniga rörande arbetsmarknadens försvarsberedskap, vilkas arbete för närvarande pågår. Enligt direktiven för de sakkunniga bör utredningsarbetet verkställas med skyndsamhet.

Under innevarande år hava, enligt vad utskottet inhämtat, på flera orter i landet s. k. kvinnliga beredskapskommittéer upptagit ett omfattande arbete för registrering av frivilliga kvinnliga arbetskrafter med upplysning om personliga kvalifikationer för särskilda arbetsområden.

Enligt utskottets uppfattning är det lyckligt, om den mångsidiga samhällstjänst, varom här är fråga, i stor utsträckning kan rekryteras på frivillighetens väg. Utskottet håller dock för sannolikt, att en verklig planläggning, där var och en sättes in på den plats, där han efter sina förutsättningar bäst passar, icke kan ske utan stöd av lag.

I de föreliggande motionerna hava berörts bl. a. en del ersättningsfrågor, som kunna uppkomma, då staten, på sätt i motionerna åsyftas, tager medborgarnas arbetskraft i anspråk. Andra ersättningar påkalla också beaktan-

de, t. ex. frågan om kostnaderna för logi och kost för evakuerade personer. Vissa hithörande spörsmål hava, såsom i den ovan intagna redogörelsen anmärkts, tilldragit sig uppmärksamhet redan vid utarbetandet av rikskommissionens förslag, och behandlingen av samtliga ersättningsfrågorna torde i fortsättningen närmast ankomma på ovannämnda sakkunniga.

Under hänvisning till vad sålunda anförts och med förväntan att utredningen bedrivs med all möjlig skyndsamhet, får utskottet hemställa,

att motionerna I: 166 och II: 188 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.